

Спеціалізованій вченій раді Д 26.718.01  
Національного інституту стратегічних  
досліджень

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента на дисертацію Лупака Руслана Любомировича**  
**«Імпортозаміщення в системі економічної безпеки держави: регіональний**  
**аспект», подану на здобуття наукового ступеня**  
**доктора економічних наук за спеціальністю**  
**21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки)**

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими**  
**програмами, темами**

У системі економічної безпеки держави все більше зростає значення ефективного регулювання ринкового середовища, яке передбачає протидію споживчому імпорту та насичення внутрішнього ринку товарами місцевого виробництва, послідовну диверсифікацію виробництва з експортоорієнтованого сектору на регіональний та локальні ринки, активізацію міжрегіонального співробітництва для проникнення вітчизняних товарів з регіонів-лідерів за обсягами виробництва споживчих товарів, збереження високих темпів розвитку внутрішнього виробництва тощо. Відповідно посилюється роль політики імпортозаміщення, метою якої є покращення співвідношень вітчизняного виробництва, імпорту та продажу на внутрішньому ринку товарів і послуг.

Результатом політики імпортозаміщення є зміни в обсягах та частці товарів, виготовлених на території країни, в загальному обсязі внутрішнього споживання, капіталу і фінансів, трудових ресурсів та інтелектуального капіталу, технологій і ноу-хау, інноваційних ресурсів, елементів інституційного середовища. Економічна роль імпортозаміщення полягає у створенні передумов для економічного прогресу, зростання обсягів ВВП, інвестицій, модернізації матеріально-технічної та технологічної бази вітчизняного виробництва, розвитку його експортного потенціалу, диверсифікації структури національного господарства та раціоналізації споживчого попиту. З огляду на це забезпечення належної ефективності імпортозаміщення в соціально-економічному розвитку

держави зумовлює актуальність та своєчасність дисертаційної роботи Лупака Р. Л.

Дисертація Лупака Р. Л. виконана в межах низки науково-дослідних робіт:

1) Національного інституту стратегічних досліджень «Проект позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки із визначенням нової Стратегії національної безпеки України» (№ ДР 0114U003985), де автором сформовано напрями реалізації структурної перебудови національної економіки на інноваційних засадах; «Проект Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році» (№ ДР 0115U003373), в рамках якого автором ідентифіковано стратегічні орієнтири структурної політики забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів України; «Механізми та інструменти модернізації державної регіональної політики» (№ ДР 0112U000837), в яких визначено інструменти підвищення ефективності використання об'єктів торговельно-посередницької інфраструктури; «Механізми збалансованого регіонального розвитку як складова стратегії модернізації України» (№ ДР 0113U001160), в межах якої автором обґрунтовані пріоритети державної регіональної політики розвитку коопераційних та кластерних відносин у системі виробництва й розподілу товарів; «Механізми реалізації пріоритетних напрямів соціально-економічної модернізації України на регіональному та місцевому рівнях» (№ ДР 0114U003194), де автором сформовано напрями підвищення інвестиційної привабливості прикордонних територій західних регіонів України; «Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії» (№ ДР 0116U001475), в яких автором ідентифіковано стратегічні пріоритети забезпечення інноваційної безпеки України в умовах зовнішньої гібридної агресії; «Економічний розвиток України та економічна безпека держави» (№ ДР 0115U003109), в рамках якого автором визначені механізми та засоби врівноваження дисбалансів розвитку

внутрішнього ринку України; «Механізми активізації соціально-економічного розвитку регіонів та громад в умовах децентралізації управління» (№ ДР 0117U004182), де автором обґрунтовано підходи до реалізації державної регіональної політики імпортозаміщення в Україні;

2) Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові «Формування господарського механізму розвитку сільських територій та вирівнювання просторово-територіальних диспропорцій соціально-економічної безпеки України» (№ ДР 0116U004401), де автором сформовано напрями та засоби зміцнення економічної безпеки господарських комплексів сільських територій;

3) Львівського торговельно-економічного університету «Фінансові механізми та інструменти подолання дисбалансів соціально-економічного розвитку України» (№ ДР 0115U004165), в рамках якого автором визначено фінансово-економічні інструменти державної політики зміцнення економічної безпеки суб'єктів реального сектору економіки на внутрішньому ринку; «Управління інноваційним розвитком підприємств сфери товарного обігу» (№ ДР 0116U008696), де автором обґрунтовано модель розбудови просторово-видової мережі об'єктів торгівлі, орієнтованої на розвиток внутрішнього ринку та продаж товарів вітчизняного виробництва;

4) Національного університету біоресурсів і природокористування України «Трансформаційна стратегія державного регулювання інформаційного простору як соціально-економічний чинник національної безпеки України» (№ ДР 0117U003969), де автором ідентифіковано стратегічні орієнтири вдосконалення інституційної системи інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки розвитку внутрішнього ринку України.

### **Основні наукові результати, які одержані автором, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності**

Дисертаційна робота підготовлена на належному науковому рівні. Дисертант вдало оперує теоретико-методологічними та прикладними аспектами

обраного дослідження.

Опрацювання змісту дисертації дає підстави зробити висновок, що обрана здобувачем мета – обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України у регіональному аспекті – досягнута. Досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань стало можливим завдяки використанню науково-методичного інструментарію дослідження.

Автором проведене комплексне наукове обґрунтування теоретико-методологічних і прикладних підходів до комплексного вирішення проблеми реалізації політики імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні, що дозволило отримати обґрунтовані висновки та достовірні результати дослідження. Серед отриманих результатів дослідження, які характеризуються науковою новизною, є:

1) автором вперше обґрунтовано концептуально новий підхід до ідентифікації та утвердження стратегічної основи і напрямів формування та реалізації політики забезпечення економічної безпеки держави на засадах виокремлення стану і тенденції розвитку внутрішнього ринку, де формується система вертикально-горизонтальних соціально-економічних відносин, що дозволяє досягнути необхідних змін у відновленні позицій та становленні конкурентоспроможного вітчизняного виробництва (п. 1.1, 1.3, 4.1, стор. 67-73, 96-117, 290-308);

2) дисертантом удосконалено науковий підхід до класифікації ризиків і загроз економічної безпеки держави, що дозволило виокремити загрози посилення імпортозалежності за такими напрямками як негативні наслідки дестабілізації внутрішнього ринку, деформація системи суспільного відтворення, девіантність процесів у системі бізнес-середовища, джерела «втечі» капіталу, чинники «пригнічення» факторних конкурентних переваг (п. 2.1, стор. 141-162);

3) у процесі виконання дослідження автором систематизовано

методичний інструментарій оцінювання імпортозалежності держави, що дозволяє сформулювати висновки про регіональні аспекти імпортозалежності економіки та диференціювати регіони за станом проблемної ситуації, сформулювати виважені управлінські рішення у сфері державної регіональної політики імпортозаміщення та економічної безпеки (п. 3.2, стор. 229-238);

4) дисертантом розроблено методику оцінювання впливу імпортозалежності на економічну безпеку держави, розраховано коефіцієнти регресії між інтегральними значеннями імпортозалежності та економічної безпеки, ідентифіковано ключові параметри імпортозалежності, визначено ступінь їх впливу на інтегральний стан безпеки держави, що дозволило глибше оцінити ефективність структурних змін у системі забезпечення економічної безпеки держави в умовах критичного рівня імпортозалежності економіки (п. 3.4, стор. 273-286);

5) автором досліджено теоретико-методологічні положення системного підходу до реалізації державної політики імпортозаміщення, що об'єднують у собі характеристики комплексу узгоджених між собою заходів регіонально-галузевого масштабу на засадах інституціональних змін та структурних реформ (п. 4.2, стор. 309-326);

б) обґрунтовано прикладні інструменти стратегування державної політики імпортозаміщення шляхом групування регіонів з характеристиками величини та динаміки частки вітчизняних товарів у структурі роздрібного товарообороту торгової мережі підприємств, що дозволило запропонувати адекватні стратегічні рішення (п. 5.1, стор. 353-378);

7) автором розроблено інструментарій сегментно-секторальної державної політики імпортозаміщення, який відрізняється оптимізацією ресурсного та організаційного забезпечення ефективності державного регулювання, оскільки зусилля спрямовуються безпосередньо у сегменти та сектори внутрішнього ринку з критичним рівнем імпортозалежності (п. 5.5, стор. 440-457).

Дисертація містить також й інші розробки та положення, що характеризуються науковою новизною та спрямовані на вдосконалення процесу

формування і реалізації політики імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки держави.

Інформаційний базис дисертаційної роботи склали нормативно-правові акти, статистичні дані Державної служби статистики України, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, результати експертного опитування, матеріали мережі Internet та результати особистих напрацювань автора.

За рівнем наукової новизни результати дослідження відповідають вимогам до дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Це свідчить про достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, високий рівень їх достовірності та новизни.

### **Оцінка змісту та завершеності дисертації**

Дисертація складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 639 сторінок. Основний зміст викладено на 407 сторінках. Дисертаційна робота містить 17 таблиць та 36 рисунків. Список використаних джерел складає 547 найменувань. Дисертація містить 12 додатків.

У вступі автором обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання дослідження, представлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, їх апробацію, а також зазначено особистий внесок автора.

У першому розділі дисертаційної роботи досліджено сутнісні характеристики поняття «імпортозаміщення» та взаємозумовленість імпортозаміщення, розвитку внутрішнього ринку і забезпечення економічної безпеки держави, узагальнено особливості регіональної політики у сфері імпортозаміщення та забезпечення економічної безпеки регіону, характеризувано систему економічної безпеки держави та її взаємозв'язки з імпортозаміщенням і регіональним розвитком, опрацьовано передові практики світового досвіду реалізації державної політики імпортозаміщення.

У другому розділі дисертації сформовано методологію дослідження

імпортозалежності та ефективності реалізації державної політики імпортозаміщення на регіональному рівні, здійснено типологізацію та характеристику ризикам і загрозам процесам забезпечення економічної безпеки в регіонах, узагальнено концептуальні характеристики забезпечення економічної безпеки держави шляхом регулювання імпортозаміщення в регіональному аспекті, розроблено методику оцінювання імпортозалежності та ефективності державної регіональної політики імпортозаміщення в контексті забезпечення економічної безпеки.

У третьому розділі дисертаційної роботи досліджено сучасні тенденції, регіональні та галузево-секторальні особливості імпортозалежності, проаналізовано ефективність державної політики імпортозаміщення і гарантування економічної безпеки. На основі розробленої автором методики в динамічно-регіональному вимірі проведено оцінювання ступеня впливу стану імпортозалежності на економічну безпеку держави.

У четвертому розділі дисертації ідентифіковано стратегічні орієнтири політики імпортозаміщення та безпеки розвитку внутрішнього ринку, обґрунтовано напрями інституціональних змін та структурних реформ у контексті реалізації політики імпортозаміщення в регіональному аспекті, запропоновано заходи щодо реалізації інноваційного потенціалу розвитку реального сектору економіки регіонів.

У п'ятому розділі дисертації розроблено регіонально-галузеві пріоритети та інструменти реалізації державної політики імпортозаміщення, обґрунтовано засоби щодо зміцнення економічної безпеки реального сектору економіки, ідентифіковано напрями та інструменти державної політики системного посилення конкурентоспроможності суб'єктів реального сектору економіки на регіональному рівні та з урахуванням умов зміни зовнішньоекономічного вектора держави, сформовано напрями реалізації та інструменти державної політики імпортозаміщення на ринку непродовольчих споживчих товарів України.

Висновки дисертаційної роботи логічно підсумовують зміст наукового дослідження, а також підтверджують досягнення поставленої мети та завдань.

Додатки до дисертації містять відомості про результати практичного впровадження напрацювань автора, рівень опублікування та апробації матеріалів дисертації, вихідні дані для здійснення окремих обчислень, деякі розрахунки автора, що не ввійшли до основного тексту дисертаційної роботи.

Дисертація Лупака Р. Л. написана загальноприйнятою науковою мовою, основні її положення повністю розкриті відповідно до поставленої мети та завдань дослідження. Змістовне наповнення дисертації відповідає паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

### **Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях**

Опубліковані праці Лупака Р. Л. у повному обсязі відображають основні положення дисертаційної роботи. Кількість публікацій автора є достатньою для висвітлення результатів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно до чинних вимог. За результатами проведеного дисертаційного дослідження опубліковано 77 наукових праць, з них 30 є одноосібними. Зокрема, результати дисертації опубліковані в одній одноосібній монографії (32,6 д.а.), чотирьох колективних монографіях, 36 статтях у наукових фахових виданнях України (з них 23 включено до міжнародних наукометричних баз), 22 публікаціях апробаційного характеру, 14 інших виданнях. Загальний обсяг опублікованих праць становить 83,5 д.а., з них особисто автору належить 72,1 д.а. Публікації мають широку географію. Опубліковані праці містять положення, що сформульовані дисертантом особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використано лише ті положення, що є результатом особистих досліджень дисертанта.

Основні положення й результати дисертації доповідались, обговорювались та отримали схвалення серед представників науково-експертного середовища на 22 міжнародних, всеукраїнських і вузівських



науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота відповідає чинним вимогам щодо загального обсягу та кількості наукових публікацій, які встановлені для здобуття наукового ступеня доктора наук. Таким чином, зміст та обсяг опублікованих матеріалів дисертації, а також рівень апробації результатів дослідження цілком відповідають встановленим вимогам.

### **Значущість результатів дисертаційного дослідження для науки і практики, рекомендації щодо їх подальшого використання**

Теоретична цінність дисертаційної роботи полягає в розробці теоретико-методологічних і прикладних засад формування політики імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки держави, реалізація яких створить передумови для стимулювання розвитку і зміцнення конкурентоспроможності реального сектору економіки, «розумного» стримування імпорту, збільшення обсягів експорту, покращення торговельного балансу країни.

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх використанні органами державної влади при реалізації заходів щодо активізації процесів імпортозаміщення у контексті забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні. Зокрема, результати дисертаційної роботи використовуються в практичній діяльності Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та правосуддя (довідка № 130/08-231 від 05.09.2017 р.), Комітету Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин (довідка № 46 від 28.09.2017 р.), Національного інституту стратегічних досліджень (довідка № 293/451 від 12.07.2018 р.), Хмельницької торгово-промислової палати (довідка № 22-01/507 від 08.09.2017 р.), Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Львові (довідка № 1/15 від 25.07.2018 р.), Львівської обласної асоціації малого і середнього підприємництва (довідка № 2/18 від 25.01.2018 р.), Інституту міжнародних економічних досліджень (довідка № 10/05 від 15.03.2018 р.).

Окремі наукові та методологічні положення, що викладені в дисертації використовуються в навчальному процесі Львівського торговельно-економічного університету при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Конкурентоспроможність підприємства», «Бізнес-планування», «Проектний аналіз», «Економіка біржової торгівлі» (довідка № 586/01-1.08 від 27.07.2017 р.).

### **Відповідність дисертації встановленим вимогам**

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог Міністерства освіти і науки України, є добре структурованою, характеризується логічною послідовністю викладення матеріалу, висновки адекватно відображають отримані наукові результати дослідження. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та рівень обґрунтованості відповідають встановленим вимогам до докторських дисертацій. У пунктах наукової новизни чітко визначено, чим отримані наукові положення, розробки та рекомендації відрізняються від вже існуючих.

Зміст і структура дисертації повністю узгоджуються з її назвою, обраною метою та завданнями дослідження. Зміст та результати дисертації цілком відповідають паспорту спеціальності 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Загалом дисертація має належний рівень апробації та практичного впровадження її результатів, є завершеною науково-дослідною роботою, що характеризується належним рівнем наукової новизни.

### **Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації**

Зміст автореферату та його структура цілком відповідають науковим положенням, висновкам і рекомендаціям, що містяться в дисертаційній роботі. Результати наукового дослідження, статистичний і графічний матеріал, що представлені в авторефераті та рукописі дисертації є ідентичними.

## Зауваження до змісту дисертації та дискусійні питання

Відзначаючи змістовність представленої до захисту дисертації, ґрунтовне дослідження важливої проблеми, не можна водночас залишити поза увагою деякі дискусійні положення та недоліки:

1. Досліджуючи сферу системології та загальну теорію систем зокрема автор в назві дисертаційної роботи використовує поняття «*система економічної безпеки держави*», а в об'єкті та предметі дослідження – «*система забезпечення економічної безпеки держави*». Зважаючи на різне смислове наповнення цих понять, автору доцільно обґрунтувати відмінності між ними, оскільки, на нашу думку, система економічної безпеки – це сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, які завдяки узгодженим діям здатні протидіяти загрозам та гарантувати безпечний розвиток національної економіки, а система забезпечення економічної безпеки – це сукупність інституціональних суб'єктів, дії яких спрямовані на захист об'єктів безпеки та протидію загрозам.

2. Узагальнюючи результати теоретичного аналізу системи економічної безпеки регіону, дисертант наголошує на істотному впливі регіональної політики імпортозаміщення на зміцнення економічної безпеки регіону. При цьому на рис. 1.4, с. 87 автор виокремлює різні складові економічної безпеки регіону (маркетингова та виробнича, фінансова, інвестиційно-інноваційна та ін.). Важливо зауважити, за яким критерієм проведена така класифікація і чи не вважає здобувач за доцільне виокремити *інтелектуальну безпеку* як окрему складову економічної безпеки, що виступає джерелом конкурентних переваг на основі динамічного розвитку інновацій та підприємництва, створює належні передумови для зміни економічного вектору в бік інтелектуального поступу із наступним формуванням національної економіки інноваційного типу, є важливим чинником збереження та збагачення інтелекту нації тощо.

3. У п.п. 2.3. автор аналізує методичні підходи до оцінювання імпортозаміщення (табл. 2.1, с. 194), надаючи перевагу системі показників

зовнішньоекономічної безпеки держави, тоді як поза увагою залишилися не менш вагомі показники *макроекономічної безпеки* (напр., *рівень «мінізації» економіки, % до ВВП, зайнятість населення в неформальному секторі економіки, % до загальної чисельності зайнятих*), адже макроекономічна безпека характеризує стан економіки, за якого досягається збалансованість макроекономічних відтворювальних пропорцій, що, безумовно, надало б дисертаційній роботі довершеності та більшої доказовості.

4. Висвітлюючи методичний підхід до оцінювання імпортозаміщення (п.п. 2.3), дисертанту варто було би конкретизувати його в частині визначення граничних значень показників та наведення відповідної шкали оцінювання.

5. Обґрунтовуючи стратегічні параметри моделі реалізації інноваційного потенціалу розвитку сектору регіональних економік (с. 330-349), автор проводить градацію регіонів України за регіональними особливостями їх інноваційного розвитку (регіони з потенціалом розвитку промислового виробництва, регіони з транскордонно-транзитним і логістичним потенціалом і т.д.), при цьому варто було би конкретизувати, які регіони України потрапляють у кожну з груп та яких результатів можна очікувати від використання відповідних інструментів інноваційного розвитку.

6. Позиції автора щодо формування та використання фінансово-ресурсного забезпечення управління нематеріальними активами суб'єктів реального сектору економіки України (рис. 5.6, с. 419) в частині залучення фінансово-інвестиційних ресурсів доцільно посилити рекомендаціями щодо залучення фінансових ресурсів фондового ринку, адже використання інструментів фондового ринку є усталеною практикою додаткового залучення фінансових ресурсів.

Поряд з цим, наведені вище зауваження та дискусійні положення не мають принципового характеру та не знижують загалом позитивної оцінки дисертаційної роботи Лупака Р. Л.

**Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим  
вимогам**

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць Лупака Руслана Любомировича дає підстави зробити висновок про те, що робота на тему «Імпортозаміщення в системі економічної безпеки держави: регіональний аспект» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що виконане на актуальну тему, відзначається науковою новизною, має теоретичну і практичну цінність. Зміст і структура дисертації цілком відповідають задекларованій меті, що дозволило вирішити важливу наукову проблему, яка полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій щодо реалізації політики імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки держави на регіональному рівні.

Дисертаційна робота «Імпортозаміщення в системі економічної безпеки держави: регіональний аспект» є завершеним науковим дослідженням, що відповідає діючим вимогам, які встановлені до докторських дисертацій, відповідно до пунктів 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами та доповненнями, а автор дисертаційної роботи – Лупак Руслан Любомирович – заслуговує на присудження ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

**Офіційний опонент:**

доктор економічних наук, доцент,  
декан факультету управління та економічної безпеки  
Львівського державного університету внутрішніх справ



I.O. Ревак

*Прочитав Ревач Ірина Олександрівна  
засвідчую.*

*Перший проректор Льв.ДУВС*

*к.н.н., доцент*

*Т.І. Свистун*

